1.5. СУДОВА ПРАКТИКА

МІЖНАРОДНА ПРАКТИКА ТА РІШЕННЯ ЄСПЛ: ЧИ МАЄ ПРАВО СУД ЗУПИНЯТИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ, РОЗ'ЯСНЮВАТИ ПРАВА, ОБОВ'ЯЗКИ, НАСЛІДКИ НЕ УЧАСТІ В ЕКСПЕРТИЗІ У РАЗІ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ УЧАСНИКОМ СПРАВИ САМОСТІЙНО НА ПІДСТАВІ СТ. 106 ЦПК, 104 КАС, 101 ГПК УКРАЇНИ[1]

Анотація. Закон України від 3 жовтня 2017 р. № 2147-VIII дозволив учасникам цивільного, адміністративного й господарського процесу подавати висновок експерта, складений на їхнє замовлення (ст. 106 ЦПК, ст. 104 КАС, ст. 101 ГПК України), але не доповнив кодекси нормою про зупинення провадження на час такої експертизи. Редакція журналу досліджує наслідки цієї прогалини переважно на матеріалі цивільного процесу. Аналіз ґрунтується на системному тлумаченні статей 12, 76, 77, 81, 83, 102, 103, 105–107, 109, 120, 126, 127, 252, 253, 352 і 353 ЦПК України, на ухвалах місцевих судів 2021 р. у справах № 686/25789/20, № 619/3102/21, № 539/2612/21 та № 580/1698/19, а також на практиці Європейського суду з прав людини («Ілхан проти Туреччини», «Жоффре де ля Прадель проти Франції», «Артіко проти Італії», «Унтерпертингер проти Австрії», «Щокін проти України»). Показано, що після реформи суд призначає експертизу лише за сукупності умов ч. 1 ст. 103 ЦПК, зокрема коли сторони не подали власних висновків, тож обов'язок замовити дослідження фактично перекладено на сторону. Натомість п. 5 ч. 1 ст. 252 ЦПК пов'язує зупинення провадження тільки з експертизою, призначеною судом, і суди відмовляють як у зупиненні, так і в роз'ясненні іншій стороні її прав, обов'язків і наслідків ухилення від участі в експертизі (ст. 109 ЦПК), аргументуючи це тим, що суд експертизу не призначав. Таку ухвалу не можна оскаржити окремо від рішення суду, тому заперечення доводиться викладати в апеляційній скарзі на рішення по суті. Редакція наголошує, що експерт, який працює на замовлення учасника справи, має ті самі права й обов'язки, що й призначений судом (ч. 6 ст. 106 ЦПК), а суд за п. 3, 4 ч. 5 ст. 12 ЦПК зобов'язаний сприяти сторонам у реалізації процесуальних прав; формальна відмова створює ризик порушення права на справедливий суд за ст. 6 Конвенції. Розглянуто також критерії застосування практики ЄСПЛ національними судами (прогалина, колізія норм, відсутність порядку реалізації закону, неоднозначне тлумачення) і категорію стандарту доказування за К. Пільковим. Матеріал має практичне значення для адвокатів, суддів і судових експертів, які готують висновки на замовлення сторін.

Ключові слова: висновок експерта на замовлення учасника справи, зупинення провадження, судова експертиза, цивільний процес, стаття 106 ЦПК України, ухилення від участі в експертизі, практика ЄСПЛ, право на справедливий суд, стандарт доказування, законодавча прогалина.

International Practice and ECtHR Case Law: May a Court Stay Proceedings and Explain Rights, Duties and Consequences of Non-Participation in an Expert Examination Commissioned by a Party Under Article 106 of the Civil Procedure Code, Article 104 of the Code of Administrative Procedure and Article 101 of the Commercial Procedure Code of Ukraine?

Abstract. The 2017 procedural reform in Ukraine (Law No. 2147-VIII of 3 October 2017) allowed parties to civil, administrative and commercial proceedings to submit expert opinions they have commissioned themselves, yet the procedural codes were not amended to let courts stay proceedings while such an examination is under way. This editorial paper examines the resulting legislative gap, mainly through the Civil Procedure Code of Ukraine. The analysis combines a systematic reading of the provisions on evidence, time limits, expert examination and appeal with four first-instance rulings of 2021 and the case law of the European Court of Human Rights, including Ilhan v. Turkey, Geouffre de la Pradelle v. France, Artico v. Italy, Unterpertinger v. Austria and Shchokin v. Ukraine. Because Article 103 makes a court-ordered examination conditional on the parties' failure to submit their own expert opinions, the burden of commissioning an examination has effectively shifted to the parties. Courts nevertheless refuse to stay proceedings or to explain to the opposing party the consequences of evading participation in the examination (Article 109), reasoning that the court did not order it, and such rulings can be challenged only together with the judgment on the merits. The paper argues that an expert engaged by a party has the same rights and duties as a court-appointed expert, that judges must assist parties in exercising their procedural rights, and that a formalistic refusal may breach the right to a fair trial under Article 6 of the European Convention on Human Rights. Criteria for applying ECtHR case law in domestic courts and the concept of the standard of proof are also discussed. The conclusions are relevant to advocates, judges and forensic experts who prepare opinions at the request of parties.

Keywords: expert opinion commissioned by a party, stay of proceedings, forensic examination, civil procedure, Civil Procedure Code of Ukraine, evasion of examination, European Court of Human Rights, right to a fair trial, Article 6 ECHR, standard of proof.

Вперше оприлюднено: *сайт журналу «Судово-психологічна експертиза», 27.12.2021.*

Повний текст

Згідно з п. 5 ч. 1 статті 252 ЦПК України суд може за заявою учасника справи, а також з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадку призначення судом експертизи. Однак, відповідно до частини 6 статті 106 ЦПК та інших процесуальних кодексів, **експерт, який склав висновок за зверненням учасника справи, має ті самі права і обов'язки, що й експерт, який здійснює експертизу на підставі ухвали суду**. Відповідно до статті 102 частини 3 ЦПК України, висновок експерта може бути підготовлений на замовлення учасника справи або на підставі ухвали суду про призначення експертизи. Відповідно до ст. 107 ЦПК України, матеріали, необхідні для проведення експертизи, експерту надає суд, якщо експертиза призначена судом, або учасник справи, якщо експертиза проводиться за його замовленням. **Згідно з Законом України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів" від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII були змінені і підстави призначення експертизи судом.**

Так, згідно з частини 1 статті 103 ЦПК України, суд призначає експертизу у справі за сукупності таких умов:

1) для з`ясування обставин, що мають значення для справи, необхідні спеціальні знання у сфері іншій, ніж право, без яких встановити відповідні обставини неможливо;

2) сторонами (стороною) не надані відповідні висновки експертів із цих самих питань або висновки експертів викликають сумніви щодо їх правильності.

Тобто суд призначає експертизу лише за сукупності умов, одна з яких полягає у не наданні сторонами (стороною) відповідних висновків експертів із цих самих питань, які повинні бути замовлені сторонами самостійно.

У якості прикладу, пропонується ухвала № 686/25789/20 від 21 грудня 2021 року. - URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102081755

Згідно частини 2 статті 113 ЦПК України якщо висновок експерта буде визнано необґрунтованим або таким, що суперечить іншим матеріалам справи або викликає сумніви в його правильності, судом може бути призначена повторна експертиза, яка доручається іншому експертові (експертам). **Також зазнали змін і підстави для обов'язкового призначення експертизи, які** повинні відповідати вимогам ст. 105 ЦПК України, а саме: **призначення експертизи судом є обов'язковим у разі заявлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами. Призначення експертизи судом є обов'язковим також за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити:**

1) характер і ступінь ушкодження здоров'я;

2) психічний стан особи;

3) вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати.

Основним завданням цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів, та за наслідками розгляду справи ухвалення відповідно до вимог ст. 263 ЦПК України законного та обґрунтованого рішення.

Процесуальними кодексами встановлений порядок подання доказів до суду. Так, в цивільному процесі, відповідно до статті 83 ЦПК України встановлено порядок подання до суду доказів. Відповідно до частин 1, 2 вказаної статті, сторони та інші учасники справи подають докази у справі безпосередньо до суду. Позивач, особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб, повинні подати докази разом з поданням позовної заяви. Частиною 3 статті 177 ЦПК України передбачено, що у разі необхідності до позовної заяви додаються клопотання та заяви позивача про звільнення (відстрочення, зменшення) від сплати судового збору, про призначення експертизи, витребування доказів тощо. У відповідності до ч. 4, 5, 10, 8 статті 83 ЦПК України, якщо доказ не може бути поданий у встановлений законом строк з об`єктивних причин, учасник справи повинен про це письмово повідомити суд та зазначити: доказ, який не може бути подано; причини, з яких доказ не може бути подано у зазначений строк; докази, які підтверджують, що особа здійснила всі залежні від неї дії, спрямовані на отримання вказаного доказу. У випадку визнання поважними причин неподання учасником справи доказів у встановлений законом строк суд може встановити додатковий строк для подання вказаних доказів. Докази, які не додані до позовної заяви чи до відзиву на неї, якщо інше не передбачено цим Кодексом, подаються через канцелярію суду, з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи або в судовому засіданні з клопотан-

ням про їх приєднання до матеріалів справи. Докази, не подані у встановлений законом або судом строк, до розгляду судом не приймаються, крім випадку, коли особа, яка їх подає, обґрунтувала неможливість їх подання у вказаний строк з причин, що не залежали від неї.

Статтею 120 ЦПК України встановлено, що строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені, - встановлюються судом.

У відповідності до ст. 126 ЦПК України, право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом. Документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, крім випадків, передбачених цим Кодексом. Статтею 127 ЦПК України встановлено, що суд за заявою учасника справи поновлює пропущений процесуальний строк, встановлений законом, якщо визнає причини його пропуску поважними, крім випадків, коли цим Кодексом встановлено неможливість такого поновлення. Встановлений судом процесуальний строк може бути продовжений судом за заявою учасника справи, поданою до закінчення цього строку, чи з ініціативи суду. Якщо інше не встановлено законом, заява про поновлення процесуального строку, встановленого законом, розглядається судом, у якому належить вчинити процесуальну дію, стосовно якої пропущено строк, а заява про продовження процесуального строку, встановленого судом, - судом, який встановив строк, без повідомлення учасників справи. Про поновлення або продовження процесуального строку суд постановляє ухвалу. Про відмову у поновленні або продовженні процесуального строку суд постановляє ухвалу, яка не пізніше наступного дня з дня її постановлення надсилається особі, яка звернулася із відповідною заявою. Ухвалу про відмову у поновленні або продовженні процесуального строку може бути оскаржено у порядку, встановленому цим Кодексом. **Судом враховується, що встановлення строків законом та судом передбачено з метою дисциплінування учасників цивільного судочинства та своєчасного виконання ними, передбачених ЦПК України, певних процесуальних дій. Вирішуючи питання про поважність причин пропуску строку на подання до суду висновків експертів, суд повинен враховувати принцип верховенства права та судову практику Європейського Суду з прав людини, який у своїх рішеннях зазначає, що правило встановлення обмежень звернення до суду у зв`язку з пропуском строку звернення повинно застосовуватись з певною гнучкістю і без надзвичайного формалізму, воно не застосовується автоматично і не має абсолютного характеру; перевіряючи його виконання, слід звертати увагу на обставини справи (справа "Ілхан проти Туреччини" (№ 22277/93 від 27.06.2000 року § 59).**

Як передбачено ч. 3 ст. 12, ч.1, ч. 6 ст. 81 ЦПК України кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи і на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, крім випадків, встановлених цим Кодексом. Доказування не може ґрунтуватися на припущеннях.

Відповідно до ст. 76 ЦПК України доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Ці дані встановлюються в т.ч. висновками експертів.

Згідно ч.1 ст. 77 ЦПК України належними є докази, які містять інформацію щодо предмета доказування.

Відповідно до ч. 1, 2, 5 ст. 106 ЦПК України, учасник справи має право подати до суду висновок експерта, складений на його замовлення. Порядок проведення експертизи та складення висновків експерта за результатами проведеної експертизи визначається відповідно до чинного законодавства України про проведення судових експертиз. У висновку експертизи зазначається, що висновок підготовлено для подання до суду, та що експерт обізнаний про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок. Більш того, неподання учасником справи висновку експерта, може свідчити про необґрунтоване затягування розгляду справи, яке суперечить вимогам ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950р., учасником якої є Україна, стосовно права кожного на розгляд його справи судом упродовж розумного строку.

Із системного аналізу статей ЦПК України, якими регулюються умови проведення судом розподілу судових витрат, доказування, прийняття та оцінки висновку експерта як доказу в розумінні ст. п. 2 ч. 3 ст. 133 ЦПК України, вбачається, що за умови відповідності висновку експерта вимогам ст. 102 ЦПК України, підготовленого на замовлення учасника справи та врахування його як доказу в ході дослідження обставин, які входять до предмета доказування, витрати по оплаті проведення такого експертного дослідження включаються до судових витрат, що підлягають розподілу між сторонами.

Тобто виникла законодавча прогалина: сторона повинна надати суду експертизу, яка призначена на її замовлення, але для виконання експертизи потрібно надати час експерту, який суд може відмовляти надавати через відсутність відповідної норми у діючому процесуальному законодавстві, при цьому положення статті 120 ЦПК України також не враховує, що строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо такі строки законом не визначені, вони повинні бути встановлені судом.

Одчасно, в діях суду, які відмовляють учасникам справи у зупиненні справи на підставі призначення експертизи самостійно цим учасником справи, фактично відбувається не дотримання положень статті 12 Цивільно-процесуального кодексу України.

Так, суд згідно з положеннями пунктів 3, 4 частини 5 статті 12 ЦПК України, зберігаючи об'єктивність і неупередженість повинен сприяти учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом та **роз'яснити у випадку необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, наслідки вчинення або невчинення процесуальних дій.**

У якості прикладу, пропонується:

ухвала по справі № 619/3102/21 від 14 вересня 2021 року. - URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99637158

ухвала по справі № 539/2612/21 від 14 грудня 2021 року. - URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101966449

Крім того, інколи суди не роз'яснюють за відповідним клопотанням сторони (учасника) справи наслідки неучасті іншої сторони у справі в судовій експертизі, яка була призначена учасником справи самостійно. А також відмовляють в роз'ясненні прав та

обов'язків іншій стороні щодо участі в призначеній учасником справи експертизи самостійно, відповідно до статей 12, 109 Цивільно-процесуального кодексу України, знову ж з аргуметом, що **експертиза не була призначена судом**.

Наслідки ухилення від участі в експертизі в процесуальному законодавстві є в наявності лише у цивільному процесі. Так, згідно з частиною 1 статті 109 ЦПК України у разі ухилення учасника справи від подання експертам необхідних матеріалів, документів або від іншої участі в експертизі, якщо без цього провести експертизу неможливо, суд залежно від того, хто із цих осіб ухиляється, а також яке для них ця експертиза має значення, може визнати факт, для з'ясування якого експертиза була призначена, або відмовити у його визнанні.

Типове обгрунтування дій суду: оскільки судом експертиза у справі не призначалася, то відсутні правові підстави для вирішення питання про зупинення провадження у справі та роз'яснення іншій стороні негативних наслідків неучасті в такій експертизі. **Правова особливість такої відмови з боку суду полягає у тому, що учасник справи може поновити свої права лише в апеляційній інстанції, оскільки така відмова оскарженню окремо від рішення суду не підлягає. Відповідно до процесуального закону** заперечення на ухвалу суду про відмову у зупиненні провадження, повинні включатися до апеляційної скарги на рішення суду 1 інстанції.

У якості прикладу, пропонується ухвала по справі № 580/1698/19 від 03.08.2021 року. - URL: https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/98763830/

Частина 2 статті 352 ЦПК України вказує в яких ситуаціях у сторони по справі з'являється право апеляційного оскарження:

Учасники справи, особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду лише у випадках, передбачених статтею 353 цього Кодексу. Оскарження ухвал суду, які не передбачені статтею 353 цього Кодексу, окремо від рішення суду не допускається.

Крім того, в частині 2 статті 353 ЦПК України вказані умови, коли може бути оскаржена ухвала, що не підлягає оскарженню:

Заперечення на ухвали, що не підлягають оскарженню окремо від рішення суду, включаються до апеляційної скарги на рішення суду.

Таким чином, відповідно до п.5 ч.1 ст. 252 ЦПК України суд може з власної ініціативи зупинити провадження у справі у випадку призначення судом експертизи. Відповідно до п.9 ч.1 ст. 253 ЦПК України, провадження у справі зупиняється у випадках, встановлених пунктом 5 частини першої статті 252 цього Кодексу, - **на час проведення експертизи.**

Схожі положення статей щодо права на апеляційне оскарження та підстав зупинення провадження у справі мають і інші процесуальні кодекси України (КАС, ГПК).

Як свідчить, міжнародна практика та рішення Європейського суду з прав людини, у випадках ігнорування судами прав учасників справи, відбувається фактичне порушення українськими судами статті 6 Конвенції з захисту прав людини тобто по-

рушується право учасника справи на справедливий суд шляхом не врахування судами вимог частини 5 статті 12, частини 1 статті 103, статті 106, 109 ЦПК України (на прикладі цивільного процесу) оскільки громадянин не повинен страждати через недосконаліть національного законодавства та не усунення недоліків законотворчим органом держави.

Так, відповідно до ст. 129 Конституції України, однією із засад судочинства визначено рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом. Разом з тим, як зазначає Європейський суд з прав людини, право на суд не є абсолютним і воно може бути піддане обмеженням, дозволеним за змістом, тому що право на доступ до суду за своєю природою потребує регулювання з боку держави. Разом з тим, такі обмеження не повинні впливати на доступ до суду чи ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди суті цього права, та мають переслідувати законну мету.

Також Європейський суд з прав людини зазначає, що не повинно бути занадто формального ставлення до передбачених законом вимог, так як доступ до правосуддя повинен бути не лише фактичним, але й реальним (Рішення Суду у справі «Жоффре де ля Прадель проти Франції» від 16.12.1992 року).

З практики Європейського суду з прав людини випливає, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свободне гарантує захист теоретичних та ілюзорних прав, а гарантує захист прав конкретних та ефективних (Рішення Суду у справі «Артіко проти Італії» (Artico c. Italie) від 13 травня 1980 року).

Отже, процесуальні вимоги визначені Законом є рівними для усіх учасників судового процесу, а відтак зазначене не свідчить про занадто формальне ставлення до передбачених законом вимог та в жодному разі не робить суд недоступним для заявника, оскільки в контексті п.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентної практики Європейського суду з прав людини не може бути абсолютним і підлягає державному регулюванню й обмеженню. **Доступ до правосуддя здійснюється шляхом точного, послідовного і неухильного дотримання процесуального алгоритму, що передбачений законом. Процесуальні дії судді чітко врегульовані нормами ЦПК, які повинні правильно розумітися сторонами і застосовуватися, починаючи з моменту пред`явлення позову до суду.**

Правові підстави: Функціонування ЄСПЛ передбачене Конвенцією про захист прав людини і основних свобод, положення якої — Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7, 11 до неї набрали чинність в Україні 11 вересня 1997 року. У відповідності з п. 1 ст. 6 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ратифікованої Україною, Законом України №475/97-ВР від 17.07.1997 року, яка відповідно до ст. 9 Конституції України є частиною національного законодавства України, кожна людина при визначенні її громадянських прав та обов`язків має право на справедливий розгляд справи незалежним та безстороннім судом. Відповідно до ст. 55 Конституції України, кожному гарантується судовий захист його прав і свобод.

Виходячи зі змісту сформульованої законодавцем правової норми, застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод при розгляді конкретної справи є обов'язком судді.

На особливу увагу заслуговує стаття 17 Закону України "Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини", яка встановлює необхідність застосування судами при розгляді справ Конвенції та практики Європейського суду з прав людини як **джерел права**.

При здійсненні правосуддя як Конвенція, так і рішення ЄСПЛ мають застосовуватися лише за наявності певних умов, а саме для реалізації на практиці таких основних принципів Конвенції, як «верховенство права», «справедливість», «справедливий баланс», «справедлива сатисфакція», оскільки в чинному вітчизняному законодавстві вони є новими категоріями та повністю не досліджені.

Критеріями застосування практики ЄСПЛ для урегулювання спірних відносин можуть бути наступні:

1. Наявність прогалини в чинному законодавстві України.

2 Колізія норм чинного законодавства України (колізія законодавчих актів, колізія норм одного нормативно-правового акту).

3. Відсутність порядку реалізації окремих положень певного Закону України, що порушує конвенційні права людини.

4. Неоднозначне трактування норм чинного законодавства України. Тут йде мова про якість закону і про застосування за таких обставин правила про пріоритет з найбільш сприятливим для особи тлумаченням норми права (наприклад, рішення ЄСПЛ від 14 жовтня 2010 року у справі «Щокін проти України»).

Права сторони, захисту у справі не повинні бути обмежені прогалинами у законодавстві, оскільки це є не сумісним з гарантіями, передбаченими ст. 6 Конвенції про захист прав людини (див. рішення у справах «Унтерпертингер проти Австрії» від 24 листопада 1986 р.).

Окрім цього, сторона у справі, обвинувачений повинні мати можливість організувати свій захист належним чином і без обмежень можливості надання суду, який розглядає справу, всіх відповідних аргументів захисту і таким чином вплинути на результат провадження (див. «Кан проти Австрії», № 9300/81, доповідь Комісії від 12 липня 1984 р., ухвала у справі «Коннолі проти Сполученого Королівства» № 27245/95 від 26 червня 1996 р., і «Майзіт проти росії»,№ 63378/00 від 20 січня 2005 р., ухвала у справі «Агротехсервіс проти України»).

Верховний Суд й вищі спеціалізовані суди розглядають рішення ЄСПЛ в якості джерела права відповідно до законодавства України.

Так, у постанові Пленуму Верховного Суду України від 18 грудня 2009 р. № 14 «Про судове рішення у цивільній справі» зазначається, що в мотивувальній частині кожного судового рішення в разі потреби мають міститися посилання на Конвенцію й рішення ЄСПЛ, які згідно із Законом України є джерелом права й підлягають застосуванню по даній справі.

Практика міжнародних судових органів захисту прав людини доводить, що ЄСПЛ докладає чимало зусиль задля ініціювання широкого застосування національними судами норм міжнародної Конвенції з прав людини.

Зокрема, Європейський Суд з прав людини неодноразово наполягав на застосуванні такого принципу: **якщо Конвенція є правовою основою, на яку може посилатися заявник, то він повинен це робити в національному суді** або навіть сам національний суд має сам звернутися до необхідної норми Конвенції.

Крім того, суддя Верховного Суду Костянтин Пільков в статті "Стандарт доказування як складова забезпечення права на справедливий суд", звертаючись до практики ЄСПЛ, аналізує як інститут стандарту доказування інтерпретують національні суди. Категорія стандарту доказування (доведення) лише порівняно нещодавно почала набувати застосування у вітчизняній доктрині процесуального права та судовій практиці. Власне термін "стандарт доказування" (standard of proof) для позначення рівня ймовірності, до якого обставина повинна бути підтверджена доказами, щоб вважатись дійсною, бере витоки з доктрини правових систем загального права, звідки він був запозичений у теорію та практику доказування у міжнародному комерційному арбітражі [Пільков К. М. Теорія і практика доказування у міжнародному комерційному арбітражі: Монографія. К., Освіта України. 2016], інших міжнародних юрисдикційних органів, зокрема Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), звідки поступово впроваджується у країнах континентальної правової традиції, зокрема й в Україні. Разом з тим, до останнього часу ця категорія часто протиставлялась принципу оцінки судом доказів за внутрішнім переконанням і навіть наражалась на критику як спроба встановити штучні рамки застосування цього принципу. - URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/816559/

Нормативні документи:

1. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та про-токолів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. - 1997. - № 40. - Ст. 263.5

2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. //Відом. Верхов. Ради Укра¿ни. - 2006. - № 30. - Ст. 260.

3. Про забезпечення права на справедливий суд:Закон України від 12.02.2015 . – № 192-VIII // Відо-мості Верховної Ради . – 2015, № 18, № 19-20.

4. Про міжнародні договори: Закон України від29 червня 2006 року // Відомості Верховної Ради. –2004. – №50. – Ст. 540

5. Закон України "Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів" від 3 жовтня 2017 року № 2147-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 48, ст.436) - https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text

6. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України: Навчальний посібник / Авт. кол.: М.В. Мазур, С.Р. Тагієв, А.С. Беніцький, В.В. Кострицький; [Відп. ред. канд. іст. наук, доц. В.М. Карпунов]. — Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. — 600 с. — Бібліографія: С. 586-591. - URL: Для підвищення надійності зберігання наведеної роботи в мережі Інтернет на випадок її знищення або втрати та можливості безперешкодного ознайомлення з

оригінальним текстом в будь-який час, наводиться резервний URL-доступ забезпечений online-журналом:

Раніше повідомлялось, що Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у своєму рішенні у справі № 9901/460/18 від 18 вересня 2018 р. звернув увагу на те, що відповідно до Угоди про асоціацію Україна взяла на себе зобов'язання, зокрема, забезпечувати поступову адаптацію свого законодавства до права ЄС (acquis ЄС) відповідно до напрямів, визначених у цій угоді, та забезпечувати ефективне її виконання. У рішенні було відзначено, що однією з цілей асоціації, згідно з пунктом «е» частини другої статті 1 Розділу I Угоди, визначено посилення співробітництва у **сфері юстиції, свободи** та безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод.

В силу ст. 9 Конституції України окремого порядку застосування заслуговує Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка набула чинності 1 вересня 2017 року. Угода про асоціацію відтворює поглиблені відносини між сторонами, що зумовлює потребу реалізації її положень за допомогою низки правових інструментів, зокрема, врахування позиції Суду ЄС у процесі імплементації Угоди. Угода містить запозичені положення з установчих договорів про ЄС, а також значну кількість внесених до додатків актів інститутів Євросоюзу, при застосуванні яких Україна має враховувати відповідну практику ЄС у цих сферах.

Кажучи про практику Суду ЄС (Європейський Суд Справедливості – European Court of Justice) слід в першу чергу наголосити, що Суд ЄС являє собою судову установу іншого правового порядку, міжнародної організації – Європейського Союзу, практика якого має принципове значення для розвитку правопорядку Євросоюзу. Слід пам’ятати, що на національні суди держав-членів ЄС покладено завдання щоденного застосування законодавства ЄС відповідно до принципів верховенства, прямої дії та відповідальності держав-членів за дотримання права ЄС.

Традиційно, нагадуємо користувачам журналу, що науковий журнал запроваджує надання послуг **«Консультація»: запит на проведення судово-психологічної експертизи за різними підставами, у тому числі із застосуванням поліграфа** на замовлення зацікавлених осіб, суду, правоохоронних органів згідно процесуальних кодексів. - URL: http://expertize-journal.org.ua/konsultacia **Телефон для термінового дзвінка судовому експерту:** +38 093 476 72 60 (Viber, Telegram, Whatsapp).

Звертаємо увагу, організація проведення професійних консультацій всім зацікавленим, здійснюється членом Президії Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України, головним редактором журналу, атестованим судовим експертом психологом (поліграфологом), кандидатом психологічних наук, доцентом Назаровим Олегом Анатолійовичем.

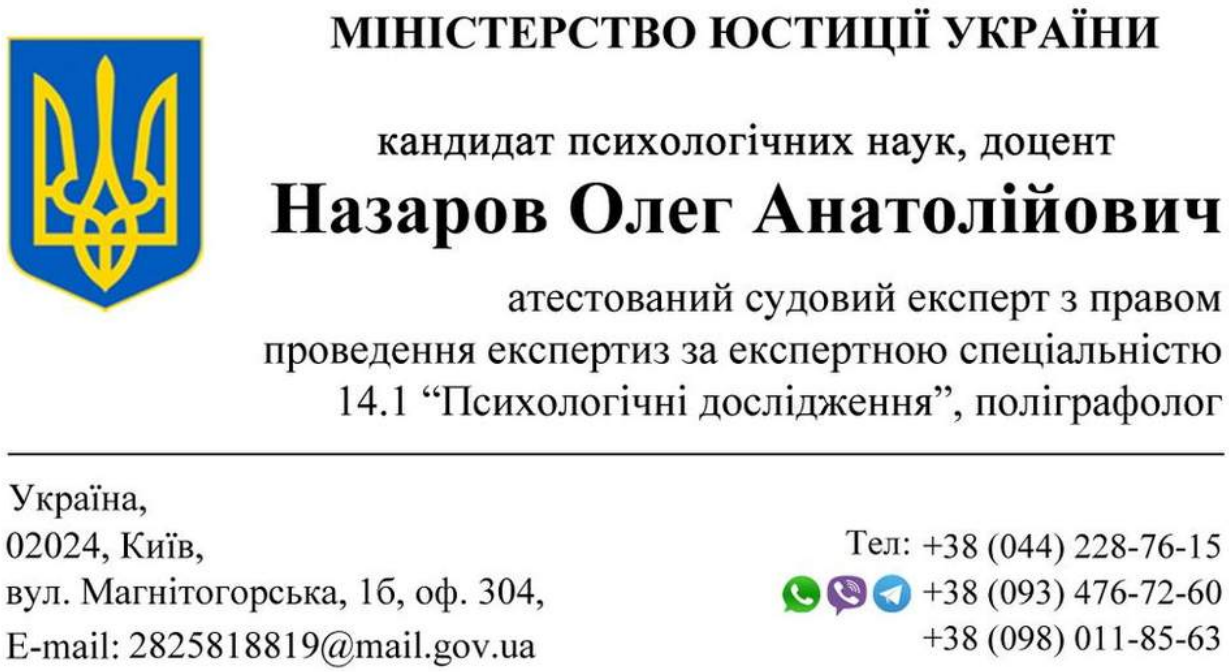

Офіційній Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи, судового експерта психолога (поліграфолога) Назарова О.А. (свідоцтво Міністерства юстиції України від 09.07.2020 №2035)

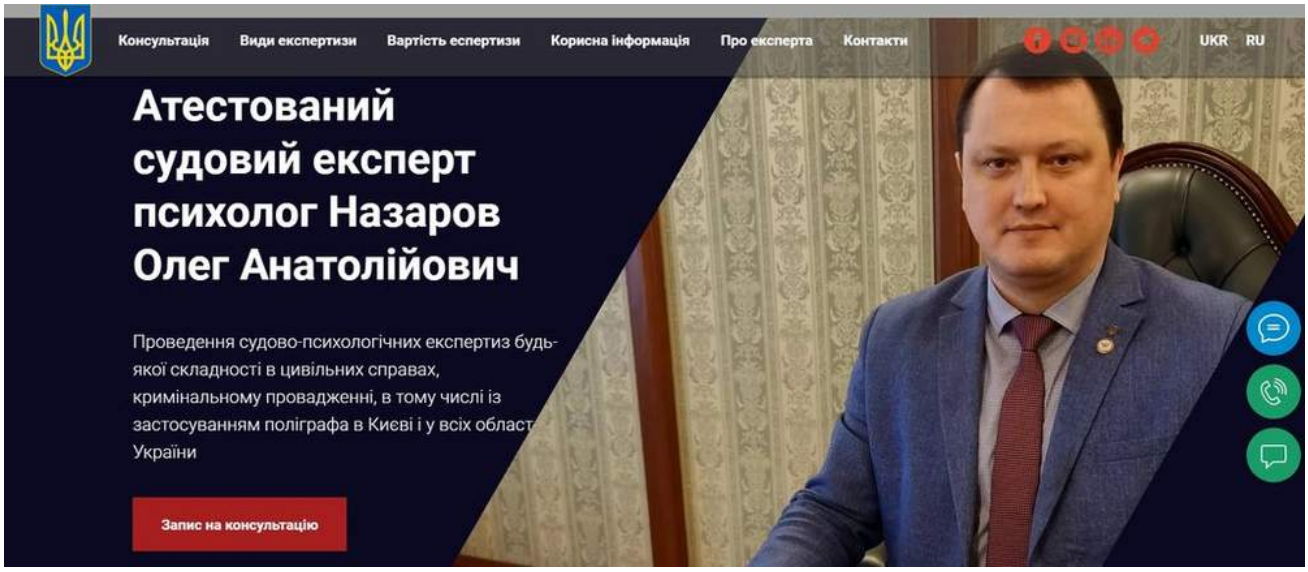

Офіційний Інтернет-сайт щодо призначення та проведення судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфа, тестувань на поліграфі в Україні за міжнародними стандартами (поліграф EyeDetect, розробник Converus Inc., USA)

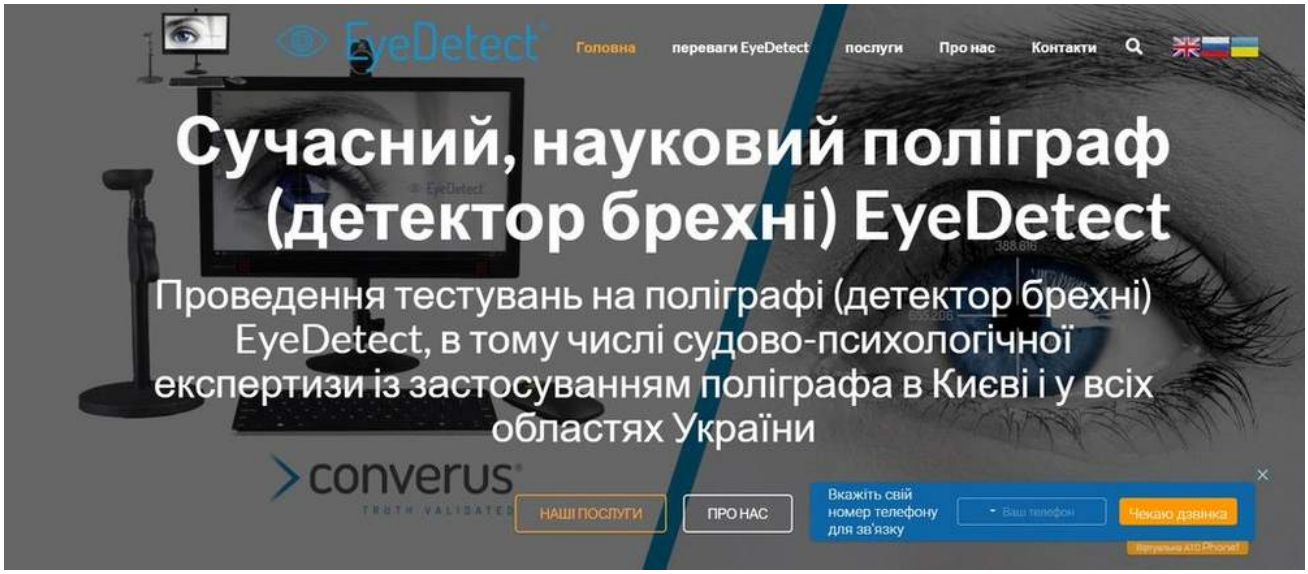

Продаж портативного обладнання для поліграфа **Mobi підлокітники Polygraph в Україні (Схвалено президентом Міжнародного співтовариства поліграфологів, ISOPE, США)**

В Україні затверджена кваліфікаційна характеристика професії «Поліграфолог» та 25 жовтня 2021 року уведена сама професія «Поліграфолог» змінами № 10 до Національного класифікатора професій ДК 003:2010

Надання послуг щодо розробки та проведення групових тренінгових занять за різними напрямами судово-психологічної експертизи в сучасному судочинстві, у тому числі із застосуванням поліграфа

Незалежній не державній професійній атестованій судово-психологічній експертизі в Україні бути: історія однієї перемоги або про можливість призначення першої недержавної професійної атестованої судово-психологічної еспертизи з 09 липня 2020 року

Електронна бібліотека судді, адвоката, психолога, батьків: «Допит, опитування дитини в суді». Методичні рекомендації, нормативні документи, постанови Верховного Суду

Огляд змін до законодавства України: процесуальний статус спеціаліста у кримінальних провадженнях про кримінальні проступки з 1 липня 2020 року

Електронна бібліотека правозахисника України. Серія: Застосування рішень Європейського суду з прав людини в українському судочинстві

Електронна бібліотека судді України: квітень 2020 року (більше 70 книг)

Колекція зразків клопотань про відкладення розгляду справи у зв'язку із впровадженням карантину та типові зразки заяв, які подаються до суду станом на 20 березня 2020 та оголошення ДСА України від 19 березня 2020

References

1. Mizhnarodna praktyka ta rishennia YESPL: chy maie pravo sud zupyniaty provadzhennia u spravi, roziasniuvaty prava, oboviazky, naslidky ne uchasti v ekspertyzi u razi pryznachennia ekspertyzy uchasnykom spravy samostiino na pidstavi st. 106 TSPK, 104 KAS, 101 HPK Ukrainy [International Practice and ECtHR Case Law: May a Court Stay Proceedings and Explain Rights, Duties and Consequences of Non-Participation in an Expert Examination Commissioned by a Party Under Article 106 of the Civil Procedure Code, Article 104 of the Code of Administrat-

ive Procedure and Article 101 of the Commercial Procedure Code of Ukraine?]. Sudovo-psykholohichna ekspertyza. Zastosuvannia polihrafa i spetsialnykh znan v yurydychnii praktytsi. 2021. Vol. 6, No. 6 (36). URL: https://expertize-journal.org.ua/normativnie-documenti/6355-mizhnarodna-praktika-ta-rishennya-espl-chi-mae-prav-sud-zupinyati-provadzhennya-u-spravi-u-razi-priznachennya-ekspertizi-uchasnikom-spravi-samostijno-na-pidstavi-statej-106-tspk-104-kas-101-gpk (onovlena versiia vid 28.12.2021). [in Ukrainian].